

דגל מחנה אפרים

מתורתו של רבינו משה חיים אפרים מסדילקאב זי"ע

דגל המעשה

סיפורי חסידים מחיי רבינו

הרעם ממעזיבוז שהופיע בסדילקאב

סופת רעמים עזה הרעידה את שמייה של העיירה מעזיבוז, בחג השבועות של אותה השנה. כה עזה היתה הסופה, עד שלרגעים נדמה שהנה בא סופו של עולם. לילות ילדים בוכים נשמעו מכל עבר, מתערבבים בלחישות הוריהם המנסים להרגיעם.

בבית צנוע במרכז העיירה יושב לו הרבי ר' ברוך, ומסביבו עדת תלמידים עסוקים באמירת תיקון ליל שבועות. בכי של ילד שלא טעם חטא מגיע לאוזניו של הרבי, ולחדר פורצת בבכי עז בתו של הרבי, שהתעוררה בבעתה מהרעמים העזים, ובאה להסתתר בחיקו של אביה הק'. הרבי פונה אליה בחיוך מרגיע ואומר, וואס האסטו מורא, דער דינער זאל גיין קיין סדילקאב [מה את מפחדת, שהרעם ילך לסדילקאב].

כדי להבין למה זכתה העיירה סדילקאב ל"ברכתו" של הרבי ר' ברוך שהרעם יפול עליהם, נחזור אחורנית לתקופה שטרם הולדתו של הרבי. בבית הורי רבינו - הרבנית מרת אדל בתו של הבעש"ט, ובעלה הרה"ק ר' יחיאל רבתה השמחה, בהולדת בנם בכורם, מי שלימים נודע כרבינו בעל ה'דגל מחנה אפרים'.

כנכדו של הבעש"ט שהיה סמוך על שולחנו, נתגדל הנער בתורה ועבודה בצלו של הסב הגדול, ובהגיע הזמן נבחר ברוב כבוד לכהן פאר כרבה של סדילקאב. אולם אנשי העיר - תושבי סדילקאב, לא השכילו לראות את גדולתו וקדושתו של רבינו ה'דגל' ולא נהגו בו בכבוד הראוי, עד כדי כך שלעתים הגיע לפת לחם ממש. הרבי ר' ברוך שהעריך מאוד את אחיו הבכור, חרה אפו על העניין, ועשה רבות למען רחבותו של אחיו, ואף איחל עתה לעיר את "ברכתו" שיפול עליהם הרעם. תלמידיו של הרבי שידעו מה רב כוחו, נחרדו מאוד לשלומם של יהודי סדילקאב, אך את הנעשה אין להשיב.

לאחר החג בנסיעתם לביתם, פגשו התלמידים קבוצת חסידים שהסתופפו בצילו של הרה"ק מלובלין בחג השבועות. בשמעם שהם תלמידיו של הרבי ר' ברוך, אמרו שרבים הרה"ק מלובלין אמר בחג דבר פלא על רבם שאין מי שירד לסוף כוונתו, ואולי הם כתלמידיו ידעו לפרש הדברים.

ביומו השני של חג השבועות אמר הרבי מלובלין, תמיהה לי על ר' ברוך שפסק כבית שמאי, שהרי קידש את סדילקאב בדינר. [בית שמאי סוברים שאשה מתקדשת בדינר, ולבית הלל די בפרוטה], ודבריו נראו דברי פלא. נענו תלמידיו של הרבי ר' ברוך וסיפרו את אשר התרחש, ואת אשר ברך רבם את סדילקאב בדינער [רעם]. וכפי הנראה המתיק הרבי מלובלין את הקפדתו של הרבי ר' ברוך, בדבריו שהאפשרות לקדש בדינר הוא רק לבית שמאי, והרי ההלכה כבית הלל.

למעשה, הגיע אכן הרעם לסדילקאב, אך לא היה בחוזק כל כך, ורק הפיל שניים שלושה בתים ריקים מאנשים. כך שלא נתבטלה הקפדתו של ר' ברוך, אך נמתקה מבלי פגע רב בכוחו של הרבי מלובלין.

דגל המגילה

מאמר עפ"י דברי רבינו לפורים

גם בעיני העולם יגדל כבוד המדינה כמקום בטוח וראוי. שהלוא יראת המלך וכבודו ימנעו את כל הרעות שעוללות לקרות באין חוק ומשפט. ממלכות אלו הם משל נפלא לדרך עבודת השם יתברך. גם בזה ישנן כעין שתי ממלכות החיות זו לצידה של זו, כשבממלכה אחת אף שעובדים את המלך - מלך מלכי המלכים כראוי, ממלאים כל חוקיו, שומרים תורותיו ומצוותיו. אך כל זה רק בשהותם לפני המלך בעבודת התורה התפילה והמצוות, אמנם בצאתם לדרכם לעסוק בענייני הרשות לעשות צרכיהם, שוכחים יראת המלך וכבודו אינו ניכר.

מנגד ישנה את הממלכה השכנה, אלו אשר יראת המלך וכבודו ניכרת בהם בכל פינה. לא די שדרך עבודתם בקיום חוקי המלך ומצוותיו הוא כראוי, גם בצאתם לעסוק בענייני העולם יהא ניכר בהם יראת המלך וכבודו כאילו עומדים לפניו.

רבינו רומז בזה את הנכתב במגילה בפסוק **'ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות'** [ח, טו], **כי מלכות סתם הוא מלכות שמים שהיא יראה [תיקוני זוהר עו:]**. **ויש אדם כשהוא לומד לפני המלך בתורה ותפלה, אז הוא ירא מפני המלך, וכשהולך מלפני המלך לעשות צרכיו אז שוכח יראת המלך. ולא כן הוא עיקר התכלית רק כמו שכתוב בשולחן ערוך [סימן א' ס"א בהג"ה] 'שויתי ה' לנגדי תמיד' [תהילים טז, ח] זה כלל גדול במעלות הצדיקים וכו', כי מלוא כל הארץ כבודו, ומזה נופל עליו יראה והכנעה מפני השם יתברך. והוא שמרמז שמדריגה זו היה במרדכי הצדיק, ש'מרדכי יצא מלפני המלך', ואף ביציאתו גם כן ב'לבוש מלכות' בבחינת יראה.**

בארץ רחוקה אי שם בעולם, שכנו זו לצד זו שתי ממלכות גדולות וחזקות. דומות היו בגדולתן ועוצמתן, הכלכלה פרוחה במדינה זו גם בזו, נמליים גדולים שדרכם עברו סחורות רבות, משאבי טבע נדירים שלא היו בנמצא רק בממלכות אלו, שדות ויבולים משובחים שיוצאו לכל העולם, ושוקים שמכל העולם נקבצו אליהם לקנות סחורה.

אך למרות הדמיון הרב שבין המדינות, עדיין היו ניכרים שני הבדלים בולטים ביניהם. בעוד ששם ממלכה אחת נישא בהערכה בכל קצוות תבל, וכל המדינות ייחלו ליצור קשרי מסחר וידידות עם הממלכה. הרי שהממלכה האחרת לא הועלתה על נס, לא היתה לגדולה.

ובעוד שבממלכה שנודעה בעולם היתה מלכותו של מלך הארץ ניכרת בכל רחבי הממלכה, לא היו מי שהעזו להמרות פי המלך אפילו במקומות מרוחקים, חוקי המלך ויראת הכבוד אליו היו לחם חוקם של תושבי הממלכה, ההבנה שהמלך הוא זה הזואג למחסורם לביטחונם ולגדולתם, הביאם לציות מוחלט לחוקיו ותקנותיו של המלך אף בחדרי חדרים. הרי שבממלכה השכנה הגם ששלטון המלכות היה תקיף, אך לא ביראה ובכבוד כבאחרת. ואם בקרבת מוסדות השלטון היו החוקים תקפים וחזקים, במקומות המרוחקים ובסמטאות החשוכות לא היתה יראת המלך ניכרת, וחוקיו לא היו אלא לראותם בלבד.

נקל לשער שהבדל זה הוא מה שהביא להבדל גדולת הממלכות בעולם, כי במדינה שכבוד המלך ניכר בכל פינה וגדולתו מוכחת לעין,

עיניים ועבר בו, וכן בכל המחיצות עד שבא להיכל המלך” [וילך ד”ה ואנכי]. הרי שכל עניין ההסתרה אינו באמת הסתר אלא היא אחיזת עיניים, שאין רואים השגחת הקב”ה בגלוי רק צריך התאמצות לזה. ר’ מאיר אינו נשאר אדיש ומוסיף בהתלהבות, אין זה חלילה שבהסתר יש ריחוק בין הקב”ה לישראל. אלא כל ההסתר הוא כדי שנלמד לעובדו לבד מבלי שום עזר, וכפי דברי רבינו בפרשת בהעלותך:

”כעלם הזה, דרך משל כשאביו לומד אותו לילך. בתחלה מוליך אותו מעט בידו, ואחר כך מניחו ומרחיק את עצמו מעט ממנו. וכוונתו כדי שילך התינוק בעצמו, ומחמת זה הוא מרגיל התינוק בתנועות ההילוך, וכן עושה כמה פעמים, ובכל פעם הוא מרחיק את עצמו יותר כדי להרגילו שילך בעצמו בלי שום סיוע והרחקה. והנמשל הוא באבינו מלכנו, מתחלה נותן הקב”ה לאדם תענוג בעבודתו ומוליך בעצמו את לבו אליו, ואחר כך מרחיק את עצמו ממנו כדי שילך הוא בעצמו מעט ע”י השתדלותו והתפעלותו”

[בהעלותך ד”ה על פי].

אכן בחכמה דיברת מסכים ר’ אברהם, ויותר מזה. לא רק זאת שהמעשים הנעשים בשעת ההסתר הם על ידי האדם לבדו מבלי עזרה, גם יבוא לגדולה יותר. וכפי המשך דבריו של רבינו על הפסוק ‘ואנכי הסתר אסתיר’ [שם].

”והנה מי שמוסר נפשו ועובר בכל המחיצות ודוחק עצמו עד שבא אל המלך, אז יבוא למעלה יותר גדול מקודם, וזהו אנכי ארד עמך [בראשית מו, ד], היינו כשתתן לב ותבין שאפילו בירידה יש גם כן ‘אנכי’, היינו ההסתרה שנסתתר עצמי ממך היא גם כן לטובתך, אז ואנכי אעלך גם עלה היינו שתזכה למעלה יתירה” [וילך ד”ה ואנכי].

מה נכון וברור הדבר עכשיו למה נרמזה אסתר בהסתרה ולא בישועה מסכים ר’ מאיר, הלוא כפי דברי ה’דגל’ מעלת ההתאמצות מתוך ההסתרה הוא במעלה גדולה יותר. וזהו גדולתה של אסתר שנרמזת במעלה גדולה שכזו, אכן הארת את עיני.

החיוך המתרחב השוכן על פניהם מעיד יותר מכל, אכן עד כמה משתלבים ונכונים דברי בעל ה’דגל’...

במסגרת דיבוק חברים וחיוזק קשרי הידידות ביניהם, קבעו להם החברים ר’ אברהם ור’ מאיר זמן קבוע מידי שבוע, להגות בדברי חסידות, להבעיר בליבם את לפיד האש. וכך מוצאים אנו את שתי החברים, נשענים על מעקה מרפסת הסוכה, כוסיות לחיים בידם משוחחים ביניהם.

ר’ אברהם פותח: הגמ’ בחולין [קלט]. דורשת אסתר מן התורה מנין, ‘ואנכי הסתר אסתיר’ [דברים לא, יח], דהיינו שאסתר נרמזת בתורה כהסתר פנים. ונשאלת השאלה למה נרמזה אסתר בבחינת הסתר, והלא על ידה נעשה נס גדול כל כך.

ר’ מאיר מוסיף גם הוא: בחינה זו נרמזת אף במזמור התהילים המוקדש לאסתר, ‘למנצח על אילת השחר’ [פרק כב], כפי הנדרש [יומא כט]. כל המזמור מתבטא בהסתרתו של הקב”ה, וכפי תפילת אסתר בבואה לפני אחשוורוש המוזכרת בו, ‘אלי אלי למה עזבתני’ [ילקוט שמעוני שם].

אכן כן, מסכים ר’ אברהם, בכל דרכיה של אסתר נראה בחינת ההסתר. אך מה שעדיין קשה למה נרמזה אסתר בהסתר שחוותה, ולא בישועה הגדולה שהביאה.

אך אם נעמיק בעניין ההסתר מתלהט ר’ אברהם, נראה שאין שום שאלה בדברים, ומאירים הם כנתינתם מסיני. כי בהבנה הפשוטה בחינת ההסתר נתפסת כזמן שבו הקב”ה מסתיר פניו מישראל ואינו משגיח עליהם חלילה. אבל הבנה זו בטעות יסודה, וכפי דבריו של רבינו ה’דגל מחנה אפרים’ על הפסוק ‘ואנכי הסתר אסתיר את פני ביום ההוא’ [דברים לא, יח]:

”איך אפשר שהקב”ה יסתיר פניו מישראל חלילה... אך דהנה המשל הוא למלך שעשה כמה מחיצות באחיזת עיניים לפני היכלו שלא יוכלו ליכנס אליו, ונסתתר שם ועשה חומות ואש ונהרות באחיזת עיניים הכל לפני בניו. והנה מי שהיה חכם, נתן לב לדבר איך אפשר שאביו הרחמן לא יתרצה להראות פניו לבניו ידידיו, אין זה כי אם אחיזת עיניים. והאב רוצה לנסות אם ישתדל הבן לבוא אליו, ובאמת אין שום הסתרה, והנה מיד כשמסר לנפשו לילך בנהר נסתר אחיזת

דגל שם טוב

אמרות שקיבל רבינו מזקינו הבעל שם טוב ז”ע

ע”י התורה יכול להסתכל מסוף עולם ועד סופו

ונתת אל חושן המשפט את האורים ואת התומים והיו על לב אהרן [כח, ל]... על דרך דאיתא בגמרא [נדרים לב]. כל המתמים עם הקב”ה שעה עומדת לו, שנאמר [בראשית יז, א-ד] ‘התהלך לפני והיה תמים וגוי’ והיית לאב המון גוים. ופירש רש”י ‘עולה לגדולה’, דכתיב מקודם לזה [שם ה] ‘ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך’. ואיתא [זוה”ק ח”ג רטז]: שהוסיף לו ה’ חומשי תורה, ועל ידי כן עלה לגדולה ‘והיית לאב המון גוים’. וגם הגביה אותו למעלה מכל המזלות, שנאמר [בראשית טו, ה] ‘הבט נא השמימה’ וגוי’, ‘אין הבטה אלא מלמעלה למטה’ [בראשית רבה מד, יב]. והכל אחר שנתוסף לו הה”א שהוא ה’ חומשי תורה, כי ע”י התורה שישראל דבוקים בה אמרו חז”ל [שבת קנו]. ‘אין מזל לישראל’ שהם למעלה מכל המזלות. והתורה אומרת [משלי ח, טו] ‘בי מלכים ימלוכו’, שעל ידי התורה יכולין לשבור כל הבעלי מזלות והשרים.

ואיתא [חגיגה יב]. ‘אור שנברא בששת ימי בראשית, היה אדם יכול להסתכל בו מסוף עולם ועד סופו, וגנוזו הקב”ה לצדיקים בכל דור ודור’. ושמעתי מאדוני אבי זקני זללה”ה, היכן גנוזו הקב”ה, בתורה גנוזו, שע”י התורה יכול להסתכל מסוף עולם ועד סופו. והנה איתא [מגילה טז]: ‘ליהודים היתה אורה’, [אסתר ח, טז] ‘זו תורה’. ומהיכן למדו אבותינו זה, מדכתיב ‘אורה’ בה’ והיה די לכתוב היתה אור אלא לרמוז ‘אור ה’ חומשי תורה...

וזה יש לפרש הרמז בפסוק ‘ונתת אל חשן המשפט’, שהוא על הלב, ומסתמא יש בו גם כן בחינת לב. והוא רמז על התורה שהוא ‘לבי’, כי מתחיל בבי ומסיים בלי. ‘את האורים’ היינו ה’ אורים, רצה לומר ה’ אורים של ה’ חומשי תורה. זוכה על ידי התורה ‘ואת התומים’, היינו כש’מתמים עם הקב”ה שעה עומדת לו’, והיינו שעולה לגדולה... וכל אדם ע”י התורה יכול לעלות לגדולה, ולהשיג ה’ אורות שבתורה, ולהשתמש באור הגנוז אור המוצנע מסוף עולם ועד סופו. וזהו ‘והיו על לב אהרן’, היינו שהכל הוא על ידי התורה שנקראת לב.